

# წერა, ბედისწერა და ქალების მიმოწერა

## ლელა გაფრინდაშვილი

### აბსტრაქტი

სტატიაში განხილული და გაანალიზებულია ქართულ სინამდვილეში ქალების მიერ საკუთარი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ადგილის მოპოვების ისტორია. საქართველოს შემოქმედებითი ერთობების შესახებ არსებული საარქივო მასალის, მწერალ ქალთა ხელნაწერების და მიმოწერის საფუძველზე, ნაპოვნია პასუხი კითხვაზე: არსებობს თუ არა თანამედროვე ფემინისტური დღის წესრიგის წინამორბედი დისკურსი და როგორ შეგვიძლია მისი რეანიმაცია და რეპრეზენტაცია დღეს? ანალიტიკური რეფლექსიის წყაროა XX საუკუნის 20-30-იანი წლები, როცა კულტურული და პოლიტიკური რეპრესიები გაერთიანებული ძალით იბრძვის ძლევამოსილი ბოლშევიკური რეჟიმის გასამყარებლად.

საკვანძო სიტყვები: *Ecriture Feminine*, საბჭოთა რეპრესიები, ქალთა ხელნაწერი, მიმოწერა, საბჭოთა მწერლების კავშირი, საბჭოთა კავშირი.

## ალუზიური ცოდვა და ილუზიური სასჯელი

უნვე ეჭვგარეშა, რომ თანამედროვე ფემინისტურ ლიტერატურაში ქალების სამწერლო შემოქმედება „მამისუელ წესრიგში“ შეღწევის მცდელობაა. მასკულინური episteme - თი გაჯერებულ კულტურაში ეს ტრანსგრესიული საქციელი, დადგენილი საზღვრების გადალახვა და ახლებური, უცნაური მეტყველება აღიქმება, როგორც უკანონო, არანებადართული აქტი. სწორედ ამიტომ, თითქმის ყოველთვის, მას მოსდევს ლიტერატურული „კანონმდებლების“ რეაქცია-გაკიცხვა და მწერალი ქალების დაძაბული, შეურაცხყოფილი, მრავალნაფიქრი „თავისმართლება“.

ფილოსოფოსი ანდრეა ნაი ანალიზებს ქალების შემოქმედებითი თვითდგენის ჰარადიგმას. იგი ამ პროცესს ალუზიურულად უკავშირებს „პირველი ცოდვის“ იგავს, სადაც ევას შემეცნების, იდუმალი ცოდნის დაუფლების მცდელობა ისჯება. თუმცა, არსებობენ ნუგეშისმცემელი ფემინისტები, რომლებიც სექსტიკური ამბოხებით/კითხვებით უტყვენ ქალის ადგილის ბედისწერულ წინასწარგანსაზღვრულობას, მასკულინური ძალაუფლების ხელუხლებლობას და ქალებს ინტელექტუალური ფიქრისა და ცოდნის მოპოვებისაკენ მოუწოდებენ:

„ლუს ირიგარეს და ჰელენ სიქსუს მსგავსი ფემინისტები, რომლებიც გველის ავრძალულ სისინს/ჩურჩულს უსმენენ, მსგავსიკითხვების დასმით მოგვიწოდებენ იმ მკაცრ სიმბოლურ წესრიგში შევიჭრათ, რომელსაც კაცის დომინანტობა ემყარება და ქალებისთვის ადგილი მოვიპოვოთ. თუმცა, ასევე მითიურია ასეთი ტრანსგრესიებისთვის აღთქმული სასჯელი. გველი გაძევებულია, დაწყევლილია მუცელზე იხობოს და სიცოცხლის ყოველ დღეს მტვერი

ყლაპოს. შეიძლება გველის ლაპარაკი ოდესმე წინ აღუდგეს იაჰვეს ძალას? თუ იმისთვის, რომ ლაპარაკს ძალაჰქონდეს, აუცილებელია ლოგიკის ავტორიტეტი? მართლა სამუდამოდ უპირისპირდება ერთმანეთს სურვილი და ძალაუფლება? მართალია, რომ იაჰვეს მეფისნაცვლები - მღვდლები თუ პროფესორები, მეცნიერები თუ სახელმწიფო მოხელეები - მარად-ყამს უნდა აკონტროლებდნენ საკუთარ სხეულებს და სიამოვნებებს? მართლა ყოველთვის აღმოჩნდება გველის სისინი დაგმობილი, თეხქვეშ გათელილი უხამსობა, როგორც შესაქმეშია?" (ნაი 2007).

საჯარო სივრცეში გამოჩენას თავად მწერალი ქალები ნერვული სიფრთხილით ეციდებიან. მაგრამ მას შემდეგ, რაც ისინი აზროვნების დაწყებისა და აზრის კვლავწარმოების ნაყოფს იკემებენ, გამბედაობა ემატებათ და თავიანთ ტექსტუალურ პრაქტიკებს ნიაღვარივით გადმოღვრიან ხოლმე იმის მიუხედავად, თუ რას ფიქრობენ ან როგორ აფასებენ მას სხვები/მამაკაცები.

შემოქმედებითი სივრცის გაფართოებას თავისთავად მოსდევს „სხვების“ მიერ ქალის ადგილის კულტურული ლეგიტიმაცია. მხოლოდ ამის შემდეგ ან ამის პარალელურად იწყება ფემინური/ფემინისტური ურთიერთ მიახლოება/დაახლოება: საკუთარი გრძნობების, ნააზრევის, განცდილის და განსაცდელის გაზიარება იმათთვის, ვინც თანაგანცდით მოგისმენს, წაგვიტოხავს და გაგიგებს. ეს არის პროცესი, რომელსაც ლუსი ირიგარე უწოდებს ენას „ჩვენს შორის“ (parler entre elles). ჰელენ სიქსუ კი მწერალ ქალებს შთააგონებს, რომ მათ საკუთარი მწერლობის არ შეეშინდეთ და დამორცხვებული მოვრძალების და მობოდიშების გარეშე აღიარონ მისი უნიკალურობა, გამორჩეულობა და მნიშვნელოვნება. უკვე, როგორც ფაქტი, არსებობს ქალების ინტელექტუალური ნაშრომები/écriture feminine. მის წინაშე უძლურია ყველა შეგონება-დამუნათება და ალუზიური „საფრთხობელა“. მეტყველების, აზროვნების, შემოქმედების და წერის საზღვრები დარღვეულია, აღარ არსებობს „მამის“ აბსოლუტური, ხელუხლებელი და კითხვადაუსმელი ძალაუფლება.

შე/მოქმედ/მწერალ ქალებს, რომლებიც კვლავ იბადებიან და დაიბადებიან შეიძლება, წინამორბედთა გზის ხელახლა გავლა მოუხდეთ, რადგან არსებობს მათთვის „პირველი ცოდვის“ შეხსენების საფრთხე და ტკბილი მოლოდინი, რომ „ძველი სამოთხე“ განმეორდება. აქ კი, როგორც ანდრია ნაი ამბობს:

„ზუსტად ამ მომენტში გველმანისევი შეიძლება ჩაგვჩურჩულოს: „ვერ მიხვდით? ვერ გაიგეთ, რომ ეს არ არის ისტორია?“ შესაქმე არ არის ფაქტების უბრალო კონსტატაცია. ის გამაფრთხილებელი იგავია. იაჰვეს არ აქვს აბსოლუტური ძალაუფლება, რომელსაც იკვეხნის. ამას თავად ამბავი გვაჩვენებს. სიტყვებს აქვთ სხვა ძალაც, რომელიც არ არის დაკანონების და მუქარის ძალა. რა ძალა? ძალა, ადამიანები მათ საკუთარ და ჩვენს სურვილებთან მიიყვანონ. ძალა, შეგვიყვანონ ორმხრივი გაგების შევრულ წრეში, რომლის წინაშე რეპრესია გაფერმკრთალდება“ (ნაი 2007).

ამ სტატიაში ვცდილობ ქართულ სინამდვილეში „ვთარგმნო“ ქალების მიერ საკუთარი ადგილის მოპოვების ეს ოპტიმისტური გზა და არა – „განწირული სულისკვეთება“. არსებობს კი წინამორბედ ქალთა მიერ „გათელილი გზა“, რომელიც მათ შთამომავლობით გადმოგვცეს? როგორ შეგვიძლია ამ გზის რეანიმაცია და რეპრეზენტაცია საქართველოს შემოქმედებითი ერთობების შე-

სახებ არსებული საარქივო მასალის, მწერალქალთა ხელნაწერების და მიმოწერის მიხედვით? ამ კითხვებზე პასუხების ძიებას შევეცდები მე-20 საუკუნის 20-30-იანი წლებზე რეფლექსიით, როცა კულტურული და პოლიტიკური რეპრესიები ერთმანეთს დაუნათესავდა, რათა ძლევამოსილი ბოლშევიკური რეჟიმი გაემყარებინათ.

## წმენდა და გადაცხრილვა

საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის მწერალთა კავშირის ისტორიის შესახებ სრულფასოვანი ინფორმაციის მოძიება თითქმის შეუძლებელია. ცხადია, არსებობს მისი წევრი მწერლების შემოქმედებისა და ბედის შესახებ გამოვლევები, საიდანაც მხოლოდ იმის გაგება შეგვიძლია, თუ როგორ უყვარდა ან სძულდა საბჭოთა ხელისუფლებას ესა თუ ის მწერალი, როგორ წყალობდა მრავალჯერადი და მრავალტირაჟიანი გამოცემებით ან როგორ უხმობდა შემოქმედების, ცხოვრების ასპარეზს ან უკიდურეს შემთხვევაში – როგორ მიიყვანა თვითმკვლელობამდე ან დახვრიტა.

ქართულ ვიკიპედიაში ამ ორგანიზაციის შესახებ მსჯელობა 1932 წლიდან იწყება, როცა კომუნისტური პარტიის სპეციალური დადგენილებით გაუქმდა მანამდე არსებული „სრულიად საქართველოს საბჭოთა მწერლების ფედერაცია“ და საგანგებო ყრილობით აირჩია გამგეობა, პრეზიდიუმი, პრეზიდიუმის თავმჯდომარე, თავმჯდომარის მოადგილეები და მდივანი. შემდეგ საუბარია კავშირის მართვის სისტემაზე, სტრუქტურულ ერთეულებზე და ჩამოთვლილია ის 9 ყრილობა, რომელიც 1932-1981 წლებში ჩატარდა. აქ ჯერჯერობით არათერია ნათქვამი მწერალთა კავშირის, როგორც რეჟიმის ერთ-ერთი ძლევამოსილი „ჯარისკაცის“ და აპოლოგეტის შესახებ, 30-იან წლებამდე არსებულ სამწერლო გაერთიანებებზე, სტალინური რეპრესიების მსხვერპლი მწერლებისა და მწერალი ქალების შემოქმედებასა და ბედზე.<sup>1</sup> თუმცა, ქართულენოვანი ინტერნეტ-რესურსები ნელ-ნელა ივსება ამ დავიწყებული და გამოტოვებული, იგნორირებული მასალით და ამ საქმეში მკვლევარი ქალების როლი გადამწყვეტია.<sup>2</sup>

1915-1922 წლებში საქართველოში სხვადასხვა სამწერლო გაერთიანებები ჩამოყალიბდა: აკადემიურ მწერალთა ჯგუფი, სიმბოლისტთა გაერთიანება „ცისფერი ყანწები“, ფუტურისტთა ჯგუფი, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია, ანტიპროლეტარული ლიტერატურული გაერთიანება „არიფიონი“.

1919 წელს გრიგოლ რობაქიძემ, ტიცინ ტაბიძემ, კოტე მაყაშვილმა, შალვა დადიანმა, ლევან ჯათაროძემ, დავით კოპალიანმა და გერონტი ქიქოძემ შეიმუშავეს „წესდება ქართველ მწერალთა კავშირისა“, რომლის მიხედვითაც (მუხლი 8) ნამდვილწევრებად მიიღებიან მხოლოდ ეთნიკურად ქართველი მგოსნები, ბელეტრისტები, დრამატურგები, თეატრალური-ესტეტიკოსები, კრიტიკოსები და მთარგმნელები სქესისა და სარწმუნოების მიუხედავად. მზრუნველ-მეცენატ წევრებად და თანამგრძობელ წევრებად კი ნებისმიერი სხვა ეთნოსის წარმომადგენლები სქესისა და აღმსარებლობის მიუხედავად.

ქართველი მეწარმეების და მეცენატების, ევატერინე ფორაქიშვილისა და დავით სარაჯიშვილის სახლი 1916 წელს, როცა ევატერინე გარდაიცვალა, აკაკი ხომტარიაშვილმა შეიძინა და რევიკომის და-

მანგრეველი ხელისგან იხსნა. ბოლშევიკები მას მაინც მიადგებოდნენ, უცხოეთში რომ არ გაქცეულიყო. 1921 წლის საოქუპაციო რეჟიმმა სახლი ქართველ მწერლებს გადასცა. მათაც ოქტომბერში პირველი ყრილობა მოიწვიეს და თავმჯდომარედ კოტე მაცაშვილი აირჩიეს - მწერალი, რომლის ქალიშვილის, მაროს, სიცოცხლე ამ რეჟიმმა შეინარჩუნა.<sup>3</sup>

1926 წლიდან ქართველ მწერალთა კავშირს მართავს ცენტრალური საბჭო და მისი პრეზიდიუმი: ბენიტო ბუაჩიძე, კონსტანტინე ლორთქიფანიძე, სილიბისტრო თოდრია, გრიგოლ რობაქიძე, ალექსანდრე აბაშელი, პავლე ინგოროყვა, პაოლო იაშვილი და ივანე/ყანგო დოლობერიძე.

საინტერესოა, რომ მმართველ ორგანოებში ქალები არ არიან. მმართველი, აქტიური სივრცის ორგანიზატორები/არქიტექტორები მათ ღვაწლმოსილთა და დასახმარებელთა სიებში „გადაისვრიან“. ცხადია, რომ ეს ის ადგილებია, სადაც ქალები მდუმარედ უნდა ისხდნენ და ელოდონ „მოწყალეებს ზემოდან“, როცა საჭირო იქნება ჭაღარა თავი დაუჯრან გულმოწყალე ზემდგომებს, რომელთაც ურადლება და სახსარი გამოიმეტეს.

ამ სურათს ნათლად დავინახავთ, თუ მწერალთა გაერთიანებების ძალაუფლების სტრუქტურას დავაკვირდებით და აღვწერთ:

1. ქართველ მწერალთა კავშირის საბჭოსა და პრეზიდიუმის თავმჯდომარე სილიბისტრო თოდრია;
2. მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის მოადგილეები: გრიგოლ რობაქიძე და ალექსანდრე აბაშელი;
3. მწერალთა კავშირის საბჭოს წევრები: 36 მამაკაცი და 1 ქალი – მარიამ ალექსიძე;
4. სარევიზიო კომისია – 5 მამაკაცი;
5. დამსახურებული მწერლები - 13 მამაკაცი და 3 ქალი - ეკატერინე გაბაშვილი, ანასტასია ერისთავი, დომინიკა ერისთავი;
6. დამსახურებულ მთარგმნელები - 4 მამაკაცი და 1 ქალი, ანასტასია თუმანიშვილი;
7. ქრივ-ობლები - აქ სულ ქალები და მათი შვილები არიან: ილია ჭავჭავაძის ცოლი, იროდიონ ევდომვილის ცოლი და 3 შვილი, ნოე ჩხიკვაძის ცოლი და 2 შვილი, პარმენ ცახელის ცოლი და 3 შვილი, ბეგლარ ახოსპირელის ცოლი და 2 შვილი, სერგი მესხის ცოლი, კოტე ყიფიანის ქრივი - ნინო ყიფიანი.

ნინო ყიფიანი, რაფაელო ჯიოვანოლის „სპარტაკის“ მთარგმნელი და ცნობილი პუბლიცისტი, კეკე მესხს კი გამოქვეყნებული აქვს მხატვრული ნაწარმოებები და თარგმანები. რატომ ერგოთ მათ ცოლების/ქრივ-ობლთა „საპატიო ადგილი“? რატომ ვერ მოხვდა ოლლა გურამიშვილი-ჭავჭავაძე დამსახურებულთა კატეგორიაში მაშინ, როცა იგი „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავ-

რცელბელი საზოგადოების” წევრი და ეკატერინე გაბაშვილის, ანასტასია თუმანიშვილის, კვე მესხის თანამებრძოლია?

ქალები ცდილობენ შემოქმედებითი ასპარეზიდან „გაძევებასთან” დაპირისპირებას და საკუთარი ადგილის მონიშვნას. საყოველთაო გაჭირვებასა და საოჯახო ვალდებულებებში გახლართულები, ერთმანეთს ეპოტინებიან, როგორც ფიზიკური და სულიერი გადარჩენის ერთადერთ საშუალებას. ისინი გრძნობენ და ხედავენ, თუ როგორ ავიწროებს ბოლშევიკური პოლიტიკური დარვინიზმის მარ-წუხები თავისუფალ შემოქმედთა სივრცეს და ხვდებიან, რომ ამ „ომის” წაგება წერის/აზროვნების სივრცესთან დამშვიდობებას ნიშნავს. სწორედ ამიტომ 1925 წელს, „ქართველ მწერალ ქალთა ალ-მანახი” გამოსცეს. მწერალთა კავშირისგან დაფინანსება მოიპოვეს, მაგრამ როცა მეორე წელს ახა-ლი ნომრის გამოცემა გადაწყვიტეს, მათთვის ფული აღარ აღმოჩნდა და ამიტომ ეს საქმე საკუთარი სახსრებით დააბოლოვეს. ამას ადასტურებს მწერალთა კავშირისადმი მიწერილი წერილი:

„1926 წელს ქართველ მწერალ ქალთა ჯგუფმა საკუთარი ძალღონით გამოვეცი ერთდრო-ული ალმანახი, რომელიც 1012 მანეთი დაგვიჯდა. აქედან ჩვენ გადავიხადეთ 600 მ. დანარ-ჩენი 412 მანეთის გადახდა გაგვიძნელდა, ვინაიდან საღამოს გამართვის ნება არ მოგვცეს, თორემ იმასაც გადავიხდიდით და არავის დახმარება არ დაგვჭირდებოდა. დღეს გასაჩივ-რებით გვემუქრება სტამბა და იძულებული ვართ მოგმართოთ თხოვნით – ერთხელ მაინც დაეხმაროთ ჩვენ ჯგუფს, როგორც თქვენი კავშირის წევრებს და სესხის სახით სახით მოგ-ვცეთ 400 მან, რომელსაც ჟურნალების დახსნის შემდეგ გადავიხდით. მწერალ ქალთა ჯგუ-ფი, 5 აგვისტო, 1927 წ”. (ფონდი N8, 19).

პრეზიდენტმა 2 თვის შემდეგ, 6 ოქტომბერს, შუამდგომლობით მიმართა სახალხო მეურნეობის უმაღლესი საბჭოს (ს.მ.უ.ს) თავმჯდომარეს, აშოთ ავაკოვს. ეტყობა პარტფუნქციონერს შეეძლო გამომცემლის, პოლიგრაფ-ტრესტის მე-3 სტამბის მიერ ვალის ჩამოწერაზე გავლენა მოეხდინა:

„...მწერალ ქალთა ჯგუფს აღნიშნული ვალის დასაფარავად არავითარი საღსარი არ გააჩნია. სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის მოგმართავთ შუამდგომლობით თქვენ, რათა მწერალ ქალთა ჯგუფის დავალიანება ჩამოწერილ იქმნას. სრ.საქ. მწერალთა კავ-შირის თავმჯდომარე: ს. თოდრია დამდივანი: ვ. ლორთქიფანიძე”. (ფონდი N8, 20).

როგორც ჩანს, თანამოვალზე ძმების შუამდგომლობამ გაჭრა და ქალებმა თავიანთი ნაშრომი გა-მომცემლობის „კლანჭებიდან” გამოიხსნეს. ამ გამარჯვებას მათთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც მომავალი საქმიანობის მაკონსოლიდირებელ ძალას. მას შემდეგ თავში კვლავ დაკუბრუნდები.

ქალების ალმანახის თავგადასავალი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მას შემდეგ, როცა მწერალთა ფედერაციაში შემავალი ლიტერატურული ასოციაციების მიერ 1916-1924 წლებში გა-მოცემული პერიოდიკის სურათს დავინახავთ:

1. სიმბოლისტი „ცისფერი ყანწები” : „ცისფერი ყანწები”, „მეოცნებე ნიამორები”, „ბარიკადი”, „რუბიკონი”, „ლაშარი”, „Фигаро” და „ბახტრიონი”;

2. აკადემიური მწერლები - „ხომლი“, „ილიონი“, „ქართული სიტყვა“, „კავკასიონი“, „ლომისი“;
3. ფუტურისტების ჯგუფი: „H2SO4“, „მემარცხენეობა“ და „დროული“;
4. პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია - „ქურა“, „პროლემაფი“, „პროლეტარული ლიტერატურის ახალი ფრონტი“, „დარიალი“;
5. ანტიპროლეტარული ლიტერატურული გაერთიანება „არიფიონი“-ალმანახი „არიფიონი“.

1928 წლის მწერალთა მეორე ყრილობის შემდეგ შეიქმნა სრულიად საქართველოს მწერალთა ფედერაცია. მისი მმართველი ორგანო იყო ფედერაციის საბჭო და პრეზიდიუმი (თავმჯდომარე სილიბისტრო თოდრია, მდივანი შალვა რადიანი). 37 წევრიან საბჭოში მხოლოდ ერთი ქალი, მარიამ ალექსიძე ირიცხებოდა. თავად ფედერაციის წევრებში კი იყვნენ მარიამ ორბელიანი, ელისაბედ ორბელიანი, ნატალია აზიანი, კატო მიქელაძე, ნინო თარიშვილი და ფედოსია ჯათარაძე. ქართველ მწერალთა აკადემიურ ასოციაციაში შედიოდნენ: კონსტანტინე გამსახურდია, ჰავლე ინგოროყვა, იოსებ გრიშაშვილი, არისტო ჭუმბურიძე, ალექსანდრე აბაშელი. „ცისფერი ყანების“ წევრები იყვნენ: ჰალოო იაშვილი, გრიგოლ რობაქიძე, გოგლა ლეონიძე, ტიციან ტაბიძე, ვალერიან გაფრინდაშვილი, კოლაუ ნადირაძე, შალვა აფხაიძე (1921 წელს მათ „ახალი მწერლობის კავშირი“ და გამოეყვნენ ფედერაციას, მაგრამ 1923 წელს ისევ გაერთიანდნენ მასში).

1929 წელს მწერალთა ფედერაციამ შექმნა სპეციალური სარევიზიოკომისია (თავმჯდომარე გრიგოლ რობაქიძე, მდივანი - შალვა რადიანი, წევრები: ნიკოლოზ შენგელაია, რაჟდენ გვეტაძე, ხარიტონ ნიკოლაიშვილი/ვარდომიშვილი, ლევან მეტრეველი, ალექსანდრე სულავა), რომელმაც 16 სექტემბრის სხდომაზე ორი ქალი, ალისა სულხანიშვილი და კატო მიქელაძე ფედერაციიდან გარიცხა. კატოს უთხრეს: „წარმოადგინოს უკანასკნელი 10 წლის დაწერილი“ (ფონდი N8, 44).

მწერალთა ფედერაციის მუშაობა 1930 წლის ყრილობამ არადაძვამაყოფილებლად შეაფასა, რადგან მან ნაბიჯი ვერ აუწყო სოციალისტურ აღმშენებლობას და კომუნისტური პარტიის პოლიტიკურ ამოცანებს.

1931 წლის 9 მაისს შეკრებილ „მწერალთა ფედერაციის წმენდის კომისიას“ სახელმძღვანელოდ ჰქონდა ტექსტი:

„მწერალთა ფედერაციის არსებობა და მნიშვნელობა კითხვის ნიშნის ქვეშ რომ არ იყვეს, მწერალთა ფედერაციამ უნდა გასწმინდოს თავისი ორგანიზმი ყველა მავნე ელემენტებისაგან და მუშაობა გაამძაფროს მასსაში გადატანით. მწერალთა ფედერაცია უნდა გახდეს მიმდინარე სოციალისტურ მშენებლობაში საჭირო და უშუალო მონაწილე ორგანიზაცია. დღეს მწერალთა ფედერაცია მოდუნებული ორგანიზმია და მის საბოლოო დაავადებამდე საჭიროა სამკურნალო წმენდის დაწყება...“

კომისიის მიერ განხილული სია წარედგინოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმს. რაც შეეხება პროლეტარული მწერლობის ასოციაციის წევრთა შემადგენლობის გადაცხრილვას, იგი

გაცხრილული იყო ახლო წარსულშიც და აგრეთვე ეხლაც მუშაობს კომისია მის ხელ ახლად გასაწმენდად. თავმჯდომარე შ. რადიანი, მდივანი ნ. კლდიაშვილი”. (ფონდი N8, 1-2).

როგორც ჩანს, წმენდა „აკადემიურ მწერლებით” და „ცისფერ ყანებით” დაიწყეს და პროლეტარი მწერლებით გააგრძელეს.

ამ საგანგებო ღონისძიებამდე ფედერაციის 111 წევრთაგან 12 იყო ქალი და „შემოქმედთა სანიტარულ ჯგუფს” ყველა გადაურჩა: ალექსიძე მარიამ, გელოვანი დესპინე, ახვლედიანი დარია, ხახუტაშვილი ანა, გაბაშვილი ევატერინე, გარიყული მარიამ, მგელაძე საფო, ნაკაშიძე ნინო, ყიფიანი ნინო, თუმანიშვილი-წერეთლისა ანასტასია, ხოსიტაშვილი ბაბილინა, მეგრელიძე ლუდმილა (ფონდი N8, 3-4).

1932 წლის საბჭოთა კავშირის ცენტრალური კომიტეტის 23 აპრილის დადგენილებით კი შეიქმნა საბჭოთა მწერლების ერთიანი კავშირი, რომელმაც 1934 წელს პირველი ყრილობა ჩატარა. ამიერიდან საქართველოს მწერალთა კავშირს მართავს პრეზიდიუმი, ხოლო მის სტრუქტურულ ერთეულებს წარმოადგენს სექტორები: შემოქმედებითი დისკუსიების და მასიური მუშაობის, ახალ კადრებთან მუშაობის, ლიტფონდის და საგამომცემლო მუშაობის, ეროვნული უმცირესობების ლიტერატურის, საბავშვო ლიტერატურის, დრამატურგთა ავტონომიური სექცია, სამხედრო თავდაცვითი ლიტკომისია, კრიტიკოსთა სექცია, ჰოუზიის სექცია, პროზაიკოსთა სექცია.

1934 წლის 10 აპრილს კი უკვე საქართველოს საბჭოთა მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმმა (თავმჯდომარე მალაქია ტოროშელიძე) ახალი წევრების მიღება გადაწყვიტა. დაიბეჭდა 400 ქართულენოვანი და 100 რუსულენოვანი სპეციალური ანკეტა, რომელსაც კანდიდატები შეავსებდნენ და წარუდგენდნენ კომისიებს, რომლებიც თბილისის გარდა შეიქმნა ქუთაისში და განისაზღვრა ხელმძღვანელი პირებიც: ქუთაისი - სანდრო ეული, აფხაზეთი - ლეო ქიაჩელი, აჭარისტანი - შალვა რადიანი, სამხრეთ ოსეთი - სანდრო მანშიაშვილი.

ამ პროცესის შედეგად, ქალები საბჭოთა მწერლებად ეტაპობრივად იქცნენ: თავდაპირველად - საფო მგელაძე, მარიამ ალექსიძე/მარიჯანი, ნატალია აზიანი, ნინო ნაკაშიძე, შემდეგ - დესპინე გელოვანი/ბანოვანი, მარიამ გარიყული, ევატერინე გაბაშვილი, ანასტასია ერისთავი-ხომტარია, ანა ხახუტაშვილი, დარია ახვლედიანი, შემდეგ - ნინო ყიფიანი, ლუდმილა მეგრელიძე. საბოლოოდ სიაში 78 წევრთაგან 8 ქალია, მაგრამ ანა ხახუტაშვილი, ლილია მეგრელიძე, ევატერინე გაბაშვილი აღარ არიან. (ფონდი N8, 6). ლილია 51 წლისაა და ანა - 48 წლის. ორივე მათგანს უკვე საკმაო ლიტერატურული და სამოღვაწეო ბიოგრაფია აქვთ საიმიხოდ, რომ წერა გააგრძელონ.<sup>4</sup>

ევატერინე ამ დროს უკვე ხანდაზმული და საკმაოდ დაუძლურებული იყო, საცხოვრებლად მშობლიურ ახალქალაქში გადავიდა, მაგრამ მოუთმენლად ელოდებოდა მოთხრობების კრებულის გამოჩენას, რომელიც 1936 წელს დაიბეჭდა. განმარტოება მისი ჩვეული მდგომარეობა არ იყო და ამიტომ გამუდმებით უხმობდა მეგობრებს, როგორც ამ ნინო ტყემელაშვილისადმი გაგზავნილ ბარათში:

„ძვირფასო ნინო, შენი ბარათი მივიღე, რომელმაც ძლიერ მასიამოვნა. მე ასე უცევ ავდექი დაწამოველ, რომ ველარავინ გნახეთ, როგორც იცი ჩემი გარემოება ფულები სულ დავარიგე და პენსიის აღებადღე მიგვიანდებოდა და უცევ ავდექი და გამოვიქეცი, თუმცა აქაც დიდი საქმე არათფერი მქონდა, მაგრამ დასვენება თუ მოსვენება იყო ჩემთვის საჭირო. მაგრამ რაღაც დამემართა და ცუდათ გავხდი. აგერ ათი დღეა ისე ცუდათ ვგრძნობ თავს, რომ ყოველ წამს სიკვდილს ველი. ჩემი შვილები და შვილიშვილები, რომლებიც აავსებენ ხოლმე ჩემს პატარა აგარაკს, დღემდე არ შევრებილან და მე ვი იმათ მოლოდინში ერთხელ ვერ მოგიწვიეთ ჩემ ლამაზ ახალქალაქში. ენენისთვეში, როცა ყველა თავის სწავლას შეუდგება, მაშინ მაინც უნდა მეწვივნოთ შენ და ქ. გელოვანი. მოკლე ბარათს გწერ, გრძელი ბარათის თავი არ მაქვს. იმედი მაქვს უკეთ გავხდები. თავს უფრთხილდები, არ მინდა მოკვდე მანამ ჩემი წიგნი არ გამოვა. ნუ დამივიწყებ. კატო. 1933, 14 აგვისტო” (გაბაშვილი 1933)

ქალი შემოქმედის/ავტორის ლეგიტიმაციისთვის გამორჩეულად საინტერესოა კომპოზიტორ ვარინკა მაჭავარიანი-წერეთლის და დრამატურგ ნატალია აზიანის საავტორო უფლებებისთვის ბრძოლა, რომელიც მათ სწორედ 30-იან წლებში წამოიწიეს.

1937 წელს, მოსკოვში გამართულ ქართული კულტურის დეკადაზე, ავქსენტი მეგრელიძის მეჩონგურე ქალთა ანსამბლმა ორი სიმღერა წარადგინა: „ვახ, ტრაქტორო“ და ბელადის საყვარელი „სულიკო“. ორივე მათგანი შესრულდა, როგორც ქართული ხალხური სიმღერა მაშინ, როცა ერთ-ერთის ავტორი, ვარინკა წერეთელი ცოცხალი იყო და ზესტაფონის რაიონის სოფელ ცხრაწყაროში ცხოვრობდა. მოსკოვური „ბელადის საამებელი მასკარადის“ შესახებ მას ნათესავმა, პაპუნა წერეთელმა უამბო.

1938 წელს ვარინკას საჩივარი, სიმღერაზე „სულიკოს“ ავტორობის დადგენის შესახებ, ხელოვნების საქმეთა სამმართველომ (თავმჯდომარე ვანო გოვიელი) განიხილა. სპეციალურმა სხდომამ, კოტე ფოცხვერაშვილის, ავქსენტი მეგრელიძის და შალვა დადიანის მონაწილეობით, ვარინკას ავტორობა მიანიჭა.

მაგრამ ავქსენტი მეგრელიძეს არ სურდა, რომ შემოსავალი ავტორისთვის გაეყო და თანაავტორობა დაიჩემა. ამიტომ ვარინკა იძულებული გახდა იუსტიციის კომისრისთვის მიემართა:

„მას შემდეგ, რაც სრულიად გამოირკვა და დადასტურდა, რომ სიმღერა „სულიკო“ მე მეუთვნის, ამ ნაწარმოებზე შემოსული საავტორო ჰონორარი მე უნდა მეძლეოდეს უკლებლივ.“

მაგრამ ეს ასე არ ხდება, რადგან „საუდი“ (ჰონორარის დამრიგებელი ორგანიზაცია) გადაჭრით ვერ ერკვევა იმ ერთადერთი პიროვნების პრეტენზიაში, რომელიც მე ამ შემთხვევაში ჰონორარის ნაწილში მედავება. ეს არის მოქალაქე ავქსენტი მეგრელიძე, რომელიც თავის პრეტენზიას ამყარებს არა კანონიერ საფუძველზე, რომ მას ჩემთან შეთანხმებით არსებითად გადაეშუშავენბინოს და ახალი, განსხვავებული ფორმა-შინაარსი მიეცეს ჩემი კილოსთვის, არამედ მხოლოდ მასზე, რომ იგი მას არა ჩემგან, არამედ მრავალ უკვე ჩამწერთა შემდეგ, მხოლოდ უბრალოდ ჩაუწერია და ეს ჩანაწერი ჩონგურზე დაუმღერებია.



ასეთი ოპერაციის ჩამტარებელს, ამ შემთხვევაში კი ავქსენტი მეგრელიძეს, ჩემის ცნობით კანონი არ უნდა ანიჭებდეს თანაავტორობის უფლებას.

თუ ვინმე ჩემს „სულიკოს“ გადაამუშავებს და ახალ განსხვავებულ ფორმა-შინაარსს მისცემს, - ეს სხვა საკითხია. ავქსენტი მეგრელიძეს კი გამოქვეყნებული აქვს ჩემი დანამდურის პირდაპირი განმეორება. გთხოვთ წერილობითი განმარტება მომცეთ ამის შესახებ. ამასთანავე დავსძენ „სულიკოს“ შესახებ რამოდენიმე საბუთს. ვარინკა წერეთელი, და 1939 წლის 3 იანვარი“ (წერეთელი 1939).

1939 წლის 7 აპრილს, ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს უფროსის მოადგილე, ლეო ესაკია „საუდს“ უგზავნის წერილს:

„ხელოვნების საქმეთა სამმართველო გაცნობებთ, რომ სიმღერა „სულიკო“-ს ავტორობის საკითხის გარკვევის შემდეგათ, თანახმად წარმოდგენილი ფაქტიური მასალებისა, დადასტურდა, რომ აღნიშნული სიმღერის ავტორათ უნდა ჩაითვალოს ვარინკა წერეთელი. ჰონორარის 75%-ი უნდა მიეცეს ვარინკა წერეთელს და 25% ავქსენტი მეგრელიძეს, ვინაიდან უკანასკნელს ეკუთვნის სიმღერის ჩონგურზე დამუშავება და პოპულარიზაცია“ (ესაკია 1939).

ვარინკას ავტორობა სულ მალე მოსკოვშიც გაიგეს. 1939 წელს თბილისში ლენინგრადისკაპელა ჩამოვიდა, ალექსანდრე სვეშნიკოვის ხელმძღვანელობით. რუსთაველის თეატრის მცირე დარბაზში გამართული კონცერტის ბოლოს მათ „სულიკოც“ შეასრულეს და მისი ავტორი სცენაზე აიყვანეს. ასეთი ყურადღებით გაკვირვებული ვარინკა, აღტაცებას ვერ მალავდა. შინ მიმავალმა, როცა მას ტრამვაიში ადგილი დაუთმეს, ნათესავს უჩურჩულა: „ეტყობა მიცნო ამ ახლგაზრდამო“. 1948 წელს ვარინკა გარდაიცვალა, მაგრამ გაცოცხლდა მისი დავიწყების აჩრდილი: ამიერიდან „სულიკოს“ სანოტო გამოცემები და შემსრულებლები მის ავტორს კვლავ აღარ ახსენებენ. მეტიც, 1954 წელს ვანო გოგიელი, ვარინკასთვის ავტორობის მინიჭების კომისიის თავმჯდომარე, გუნდისა და ფორტეპიანოსთვის გამოსცემს „სულიკოს“ ნოტებს, რომელსაც მისი ავტორი ავიწყდება (sic). იგნორირებისამ ისტორიას და პარადოქსს ეძღვნება რეჟისორ ლიანა ჯაყელის ფილმი „სადა ხარ, ჩემო სულიკო“. ტიტრებში საგანგებოდ ჩერდება კადრი, რომ მაყურებელმა წაიკითხოს და დაიმახსოვროს ფრაზა „კომპოზიტორი ვარინკა წერეთელი“.<sup>5</sup>

ქართველი დრამატურგი ქალის, ნატალია აზიანის, პიესა „დეზერტირვა“ 1925 წელს კოტე მარჯანიშვილმა დადგა რუსთაველის თეატრში და მაშინვე წარმოუდგენელი წარმატება ხვდა წილად. იგი 20-ე საუკუნის 10-20-იანი წლების ქართული რეალობის მხატვრული გააზრებაა: რუსული თვითმპყრობელობის, პირველი რესპუბლიკის და ბოლშევიკური რეჟიმის პერიოდების სოციალურ-პოლიტიკური გარემო. ავტორი არაჩვეულებრივი სიცხადით და ლაკონურად აღგვიწერს ამ პოლიტიკურ ტრანსფორმაციებს და 1921 წლის თებერვლის ბოლო დღეებს, როცა საქართველო უკვე ოკუპირებულია, ჩინიანიც და უჩინონიც, შეძლებულნიც და გლახაკნიც ბოლშევიკურ რეჟიმს ერგებიან:

„ვანო: ადამიანი ისეთი ფლიდი და საზიზღარი არსებაა, რომ მისთვის არათუ სოციალიზმი, მათრახიც კიაფსუსია!

საქო: მე და ჩემმა ღმერთმა, მართალია! რაც ამდამ სცენები ვნახე, ჰირდაპირ მასკარადია რაღა.

ვანო: (გაკრულ გაზეთებს ათვალეერებს) ოხო, „შიშველი სიმართლე მოვიყვანეთო.“ ნეტამისამართი მაინც ვიცოდე, სად ჩამოხტა? მთელი ჩემი სიცოცხლე სიმართლეს დავეძებ და ის უკვე მობრძანებულა, საქო, ჩვენი საუნჯე! გამხნევდი! (ჩაივლიან)

გალაკტიონ: გეფიცები ჰარმენ, ტყუილი ამბები დოუსმენიათ შენთვის. მე ყოველთვის ოპოზიციამი უდექი მენშევიკებს! (ელაქუცება ჰარმენძოწაძეს).

ჰარმენ: ვიცი რაც ოპოზიციამი უდექ, მაგრამ ყველაფერს გაპატიებთ თუ იმ დოკუმენტებს გადმოგვცემ.

გალაკტიონ: დოკუმენტებსაც მოვიტან და მე თვითონაც ბევრ სენსაციურ ამბებს დავწერ გაზეთში, რაც მენშევიკების დროს საიდუმლოთ ხდებოდა... სოციალისტებიკი არა, დუხანჩიკები იყვნენ!

გალაკტიონ: შენ ჯერ, მგონი, ბინა არა გაქვს, არა?

ჰარმენ: საიდან? ეს არის ეხლა გამოველ ციხიდან... ჯერ ჩემი ცოლ-შვილიც არ მინახავს..

გალაკტიონ: მამ დღესვე ამ ბინის რეკვიზიციას მოგიხდენ, ავტომობილსაც გიშოვი.

ჰარმენ: გადაეჩვიე მენშევიკურ ენას, ჩვენ რეკვიზიციაკი არ ვიცით, ნაციონალიზაცია, ნაციონალიზაცია!

ზაბაძე: მობრძანდით, მობრძანდით! (ჰარმენძოწაძეს) სუ იმას ჩავჩიჩინებდი მენშევიკებს, რომ ოქტომბრის რევოლუცია კოსმიურია და ყოველივე ბრძოლა ბოლშევიზმთან არა თუ უიმედოა, არამედ უაღრესად კონტრ-რევოლუციონურის... ამიტომ მდევნიდნენ.. (ელაქუცება ჰარმენს)

პოეტი ხრამელაშვილი: გთხოვთ მიიღოთ მცირე ძღვნად! წუხელის დავწერე ექსპრომტათ.. რას მიქვიან სამშობლო, თუ მუშა იჩაგრება...” (აზიანი 1936).

სიუჟეტში განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს პიესის გმირის, ელენეს ბედი - მისი თვითმპყრობელი, მენშევიკი და ბოლშევიკი საქმროები ერთმანეთს სწორედ პოლიტიკური პროცესების კვალდაკვალ ენაცვლებიან. ამავე თემაზე ნატალია აზიანმა 1920 წელს გამოაქვეყნა წერილი „ინტერვიუ ქალბატონ დემოკრატიასთან“. წერილის მიხედვით, ნატალიამ ქალბატონი დემოკრატიის მონახულება გადაწყვიტა იმ მიზნით, რომ მის შესახებ საზოგადოებაში გავრცელებულ ტყუილ-მართალ-

ში თავად დარწმუნებულიყო. ადრესატის ბინაზე მისულ მოულოდნელ სტუმარს დაუჯერებელი სურათი დახვდა: საბრალო ქალი ორივე ქმრისგან (თვითმპყრობელი და მენშევიკი) მიტოვებულია და სულს ღაფავს:

„... ქალბატონმა დემოკრატიაში მიმით აქეთ-იქეთ მიიხედ-მოიხედა და ხმადაბლა მკითხა: აქ ხომ „ასობიატრიადი“ არა დგასო?.. მერე მომიახლოვდა და ყურში ჩამჩურჩულა: მამარი ცოდი, რომ მეორე ქმარიც მტალატობს? მზითვის გულისთვის ჯვარი დაიწერა ჩემზე და ახლოს აღარ გამკარებია... ეგეც ბურჟუაზიას ეარშიყება.

მე გაოცებით ხელები გავშალე.

- მამ, რაც ჩამომართვეს, რაც მე დამავლეს მენთან არ მოუტანიათ, მენ კი არ გაგინაწილეს?! - ვკითხე მე აღშფოთებულმა.

- მენ არ მომივკდე, რომ თვალითაც არ მინახავს გულწრფელად წამოიძახა ქალბატონმა დემოკრატიაში. აი, მიათვალე-მოათვალე რა თუ იპოვო რამე, - უკანვე მიირთვი... ეგ არაფერი, - დაუმატა მან ოხვრით, - უბედურება ის არი, რომ შესამეთ მიპირებენ გათხოვებას! რა ვიცი, ვიღაც ბოლშევიკი გამოჩენილა, ეხლა ის მქარშიყება, დიდ ბედნიერებას მპირდება, მაგრამ რა ვქნა, როგორ გავბედო?

- აღარ გათხოვდე, შე უბედურო, ივმარე მაგდენი ქმრები! - შევბედე მე სიბრალოლით და ნაღვლიანათ დავბრუნდი სახლში”. (აზიანი 2001 )

ნატალიას მიერ პოლიტიკური პროცესის სარკასტულ-იუმორისტული აღწერა ბევრს არ მოეწონა. ლიტერატორმა და კრიტიკოსმა კოკი აბაშიძემ უარყოფითი შეფასება მისცა პიესას სწორედ იმის გამო, რომ ავტორი საზოგადოების ყველა ფენას, განსაკუთრებით კი ინტელიგენციას დასცილდა. ამის გამო პიესა რამდენიმე წელიწადში თეატრების რეპერტუარიდან მოიხსნა. თავად ნატალიამ წერა შეწყვიტა და ამის მიზეზიც განმარტა:

„შვილოსან! (ასე იცოდა ლაპარაკში) სანამ კონფლიქტის ჩვენების საშუალება არ გვექნება დრამატურგებს, მანამდის არაფერი სასიკეთო არ დაიწერება. ნაწარმოებისა და მით უმეტეს პიესის დანიშნულებაა ცხოვრების უარყოფით მოვლენათა კრიტიკა, რასაც ცხოვრება მოითხოვს და რასაც მწერალი დაინახავს. თუ ამის უფლება წამერთვა, მე უკვე იარაღდაცრილი ვიქნები და ჩემი კალამიც დაჩლუნგდება” (გარიყული 1968)

საინტერესოა ის გარემოება, რომ ნატალიას „დაწუნებული“ პიესა 1934 წელს გაცოცხლდა. თბილისის კინო-თეატრებში დაიწეს მიხეილ ჭიაურელის ფილმის „უკანასკნელი მასკარადის“ ჩვენება. ფილმი იმეორებს „დეზერტირვას“ ლიბრეტოს: მეოცე საუკუნის დასაწყისის ხელისუფლებათა მონაცვლეობა და ბოლშევიკური მმართველობის დამყარება. ფილმის ნარატივში ცენტრალურია **„გასათხოვარი ქალი“**. უბრალოდ, მას უკვე თამრი ჰქვია და არა - ელენე. მაყურებელს შეუძლია დატყბეს სტალინის/საბჭოთა ხალხის მამის საყვარელი „სულცოს“ ჰანგებით, რომელსაც თავად რეჟისორი მღერის და რომლის ავტორი უცნობია, **რადგან სიმღერა ხალხურად არის ცნობილი.**

სწორედ ამ პერიოდს ეუთვნის ნატალია აზიანის წერილი, რომელიც მან საბჭოთა მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმს მისწერა:

„აგერ რამდენი ხანია, ამ ბოლო დროს ყველა ჩემი ნაცნობი სახლში თუ ქუჩაში მოსვენებას არ მაძლევს - წადი კინოში და ნახე ახალი სურათი „უჯანასწელი მასკარადი“ (სცენარი ჭიაურელია)“, მთელი მენიჰიესა „დეზერტირვა“ შიგარის გადატანილი“.

მხოლოდ გუშინ, 26 დეკემბერს, ვაღირსე მაგ სურათის ნახვა და თმაყალუზე დამიდგა: მასში არის გადატანილი ჩემი პიესის მთელი საბი მოქმედება. გთხოვთ საჩქაროთ დანიშნოთ საექსპერტო კომისია, გადასცეთ მას ერთერთი ეგზემპლიარი ჩემი პიესისა და გამოარკვიოთ საკითხი. ნატალია აზიანი, 27 დეკემბერი, 1934 წელი“ (აზიანი 1934).

ეტყობა, ნატალიას განცხადებამ რაღაც შედეგი გამოიღო, რადგან მისი პიესა 1936 წელს „ფედერაციამ“ გამოსცა. სავარაუდოდ, ჭიაურელის ფილმშიც შევიდა ცვლილებები, რადგან ამჟამინდელი ვერსია „დეზერტირვას“ ძირითად თემასკი იმეორებს, მაგრამ ისეთი მსგავსება აღარ არის, როგორზეც მოსარჩელე საუბრობს. თუმცა, ამ დროს უკვე ქართული სინამდვილის შესახებ პირუთვნელი პოზიცია აღარავის აინტერესებდა. პროლეტარიატის დიქტატურის პირობებში სატირული იუმორის ნაცვლად საჭირო იყო რეჟიმის შესახებ აღგზნებული ჰიმნების წერა და ბელად/ებ/ის მეხოტბეობა. სწორედ ამიტომ ნატალია აზიანის ბოლო წლები ტრაგიკულად ემსგავსება „ქალბატონი დემოკრატიის“ ბედს: უკიდურეს გაჭირვებაში მცხოვრები დრამატურგი ქალი 1943 წელს გარდაიცვალა. მისი სათლავი დაკარგულია, მაგრამ ძალისხმევა, რომელიც მან ავტორობის მოპოვებაში ჩადო, ნაყოფიერი გამოდგა: 1966 წელს, რუსთაველის თეატრში დაიდგა „უჯანასწელი მასკარადი“, რომლის ავტორი ნატალია აზიანი<sup>6</sup>

შემოქმედებითი ჯგუფების, მათ შორის ქალი მწერლების საბჭოთა თავგადასავალი აჩვენებს, რომ მწერალთა კავშირის საგანგებო სხდომების ოქმებში ჩაწერილი სიტყვა „გადაცხრილვა“ შემთხვევითი არ არის. მან, ოკუპაციისა და ბოლშევიკური ტერორის პირობებში, უწყინარი მნიშვნელობა დაკარგა, ხორცი შეისხა და მრისხანე ჯალათად გადაიქცა. მის გაგონებაზე „სამკურნალო წმენდა“ ან ნარჩენებისაგან პროდუქტის გასუფთავება აღარავის ახსენებოდა. „ტროიკების“ მიერ გასამართლებული და დახვრეტილი/დაცხრილული ადამიანების სიებს ბოლო არ უჩანდა. საჯარო სფეროდან გაქრნენ სიმბოლისტები, ფუტურისტები, აკადემიური მწერლები დაკრიტიკოსები. ქალების ნაწილი საერთოდ გაეცალა საჯარო სივრცეს (ბევრ მათგანს ამის სერიოზული მიზეზი ჰქონდა, სამშობლოს მოღალატედ გამოცხადებული და რეპრესირებული ოჯახის წევრების სახით), ნაწილი - საბავშვო მწერლად/პოეტად გარდაისახა, სხვებმა კი სოციალისტურ აღმშენებლობასა და კეთილდღეობაზე დაიწყეს წერა. მაგრამ ისინი მაინც არ ივიწყებენ ერთმანეთთან მისასვლელ გზებს, რადგან უკვე აქვთ ქალური ერთობის/თანადგომის გამოცდილება.

10-20-იან წლებში ქალები პოლიტიკურ ასპარეზზე სუსტად არიან წარმოდგენილები, მაგრამ საჯარო და განსაკუთრებით, შემოქმედებით სივრცეში ყოფნის/საქმიანობის მრავალწლიანი გამოცდილება აქვთ. ამიტომ აქედან ქალების განდევნის ნებისმიერი მცდელობა ხელს უწყობს/ასაზრდოებს მათ კონსოლიდაციას. აქ იწყებს სწორედ მუშაობას ლუს ირიგარეს ენა „ჩვენს შორის“ (parler entre elles). ქალები წერენ ქალებისთვის, ერთმანეთს უკითხავენ საკუთარ ნააზრევს, ეხმა-

რებიან გამოქვეყნებაში. წერილებით კი ერთმანეთს უზიარებენ შემოქმედებითი „მშობიარობის ტკივილებს“ და იმ გარემოს აუტანლობას, სადაც მათი ბედისწერა და წერა ერთად ცხოვრობენ:

„... ცივ ოთახში უმაგიდოდ მწერალი ქალი, რომელსაც მხოლოდ ძილის დრო დარჩენია. ხომ დაუჯერებელია... ყოველ განათლება განვითარებას მოკლებული ქვაბების ხეხვაში, სარეცხის რეცხვაში, პოლების წმენდაში გაუტეხელი ჩემი ტვინი მაინც ფიქრობდა და ამ მუშაობის დროს სხვა და სხვა სურათებს ხატავდა, რათა როცა მოიცილიდა, ბავშვები რო დაიძინებდნენ ძილის დრო მაინც მომეპარა თავისთვის და დამეწერა რამ. სურათები თავის პირველ ელფერს ჰპარგადნენ, რადგან გაჩენის თანავე არ იქნენ ასახული სუფთა ქაღალდზე, მაგრამ მაინც მიღოლავდნენ წინ მაინც ბნელით მოცულ ჩემ ცხოვრებაში. ობლათ უმეგობროთ ძლივს მიბჟუტავდა ჩემი ნიჭი ყოველ ნიჭისთვის საჭირო სამკაულს მოკლებული...“

...წერის რა მოგწერო, ვსწერ ცოტა რამეებს. „იმერეთში: ვბეჭდავ პატარ-პატარა სურათებს.. „თემშიც“ იყო ორშაბათს პატარა მოთხრობა. მწარე სურათები... მაქვს ერთი მასალა. შესწორება და გადაწერა უნდა, გამოვგზავნი თქვენთან, თქვენ წავიკითხეთ და თუ გამოსადეგათ სცნოთ, დამავალეთ, გადაეცით „გრდემლისთვის“. მინდა ერთი მაინც მოჰყვეს იქ ჩემი რამ. იქნებ მაშინ მაინც შეეხოს კრიტიკა, ცოდვა აღვიარებული სჯობიან, მტკივა გული, არავინ არ დარჩათ გაურჩეველი, მე კი დავრჩი გარეშე ყოველის კრიტიკისა. იქნებ არ ღირდა ჩემზე ლაპარაკი, მაგრამ ჩემის ღირსების მწერლებსაც რომ კი შეეხნენ? ნუ დამივარგავთ მოთხრობას, თუ გრდემლისთვის დაიწუნონ, შემდეგ რაც გინდოდეთ, ის უყავთ. თუ სავარგისათ სცნობს, კლდედ დაჰბეჭდოს, თუ არა და შემინახავთ... მოვიკითხავ, ვისაც ვახსოვდე. თქვენი მარად მოწათვე, მარიამ რატიანისა გარიყული. (გარიყული 1919).

ქალების პირადი წერილები სწორუპოვარი წყაროა იმის დასაანახად, რომ ბოლშევიკური პოლიტიკური რეპრესია არაჩვეულებრივად თანაცხოვრობს პატრიარქალურ კულტურულ რეპრესიასთან. მაგრამ ბოლშევიკური პატრიარქატი ებრძვის ნაციონალურ პატრიარქატს. ამიტომ მას ძალაუფლების სათავეში მყოფნი ანუ მამაკაცები/მამები აინტერესებს, ხოლო ქალების არ ემინია: ისინი მხოლოდ ამ პროცესის მაყურებლებად ან მსხვერპლთა დამტირებლებად ეგულება. ეს როლი ქალებს ამ ეპოქაში ბედისწერული აუცილებლობით ერგოთ. მაგრამ მათი მდგომარეობის გამოუვალობამ, სასოწარკვეთამ, მარტოსულობამ წარმოშვა ნათესაურ სულებთან ერთობის და შე/მოქმედების იმპულსი. სწორედ ეს იმპულსი კვებავს ქალების ბრძოლას და წინააღმდეგობას საჯარო სივრცეში საკუთარი ადგილის შენარჩუნებისთვის.

**ეროვნული დედაკაცები, მგრძნობიარე ქალები, და მილიტანტები**

გაცნობიერება იმისა, რომ პერსონალური ემანსიპაციისთვის პოლიტიკური ემანსიპაცია აუცილებელია, მე-20 საუკუნის პირველივე წლებიდან იწყება. თუმცა, შემოქმედ ქალთაგან ამ იდეას ყველა არ თანაუგრძნობს. საზოგადოებაში და ქალებს შორისაც, დებატის ძირითადი საკითხებია: რატომ ქალები? რატომ პოლიტიკური ემანსიპაციის პირველადობა? რატომ ტრადიციულ წესრიგთან ბრძოლა?

საჯარო დისკურსის ლინგვისტური ანალიზი გვაჩვენებს, რომ სამოღვაწეო სივრცის კანონმდებლებს ცნება „ქალი“ არ მოსწონთ და ქართული კულტურისათვის ცნება „დედაკაცი“ ბევრად ადეკვატურად/თვითმყოფადად მიაჩნიათ. ილია ჭავჭავაძე თავის წერილში „პატარა საუბარი“ სწორედ ამ ორ ცნებას უპირისპირებს ერთმანეთს და ამბობს:

„დედაკაცის“ „ქალამდე“ ჩამოსვლა და „მამაკაცის“ „ვაჟამდე“ - ცხენოსნის დაქვეითებაა, დიდისა პატარად გარდაქმნაა, გარდაცვლაა აზრისა და სამცნების ჩამოდნობაა, დაფუყვაა. მამაკაცი კიდევ ბევრს არას დაჰკარგავს, რომ „ვაჟამდე“ ჩამოხდეს. ვაჟს კიდევ მივერება სახელი კაცისა, ვაჟი - კაციო. ქალს კი ჩამოეცალა სახელი კაცისა. „ქალი-კაცი“ არ ითქმის, არ მოდის, არ ეხერხება ენას. იქნებ იმიტომაც, რომ ქალი მეტად სუსტია და თან ვერ ატარებს, ვერა ჰზიდავს „კაცის“ მძიმე სახელს. თუნდაც ეგრეც იყოს, აქ სიტყვა არ უხდება საგანს და საგანი სიტყვას. ქალი ქალია და თითქო არაკაცი. სად ქალობა და სად დედაკაცობა!.. ქალი შენახია და არა შემნახველი, იგი ბარგია და არა ჭირნახული, იგი ჰეჰელაა და არა ფუტკარი. საქალისათვის ეს წუთისოფელი სასეირნო წალკოტია, დედაკაცისათვის - სახლია პატროსანის შრომისა, მინდორია სახნავ-სათესი, ყანაა სამკალი, ძნაა სალუწი, სარბიელია საომარ ჭყუითა და მარჯვენითა. ქალი უფარ-ხმალო დედაკაცია, დედაკაცი ფარ-ხმლიანი ქალია და სად მოვლენ ერთმანეთთან!..

ვაი, რომ დედაკაცი წავიდნენ, აღარ გვყავან და მარტო „ქალები“-და დაგვრჩნენ და, ჩვენის თქმით, აქ არის სხვათა შორის სათავე ჩვენის უბედურებისა“. (ჭავჭავაძე 1928).

„ქალი-დედაკაცი“ ტერმინოლოგიური ოპოზიცია განაპირობებს ქალური სივრცის **დეტერმინაციას**. ცხადზე უცხადესია, რომ საჯარო ასპარეზი მისთვის ჩაკეტილი არ არის, მაგრამ აქ მან უნდა იმოღვაწეოს და იმოქმედოს ოჯახისთვის და სამშობლოსთვის. რაც ეხება მის ვნებიან/ქალურ ნაწილს, იგი რუსული „ნაწა“-ს სინონიმია, ილიას აზრით, ამიტომ უცხოა ჩვენთვის. საინტერესოა ასევე ცნება „ვაჟკაცი“. ეს ცნება დამკვიდრებულია არა როგორც ახალგაზრდა კაცი, არამედ როგორც მალაღუნეობრივი რაინდი. მისი ქალური ანალოგიის მოძებნა ილიას უჭირს. მას არ ახსენდება აღმოსავლურ-ქართული „დიაცი“, რომელიც სწორედ არადედა ქალია.

მწერალი ქალების (განსაკუთრებით კი, ილიას თანამედროვეთა) ხელნაწერებში შევხვედრივარ შემთხვევებს, როცა ისინი საგულდაგულოდ გადაშლიან ხოლმე ცნებას „ქალი“ და თავზე წააწერენ „დედაკაცი“. მამაკაცი ავტორების ან მთარგმნელების წიგნების სათაურებშიც ამ ორ ცნებას ემატება მესამე - „დედა“. მაგალითად:

- ავგუსტ ბებელი, „დედაკაცი“ - 1904;
- ცეტინი კლარა, „დედაკაცი და მისი ეკონომიკური მდგომარეობა“ - 1905;
- „დედათა ქართული საოსტატო სემინარია“ - 1915;
- კანდელაკი ს., „დედაკაცის სოციალური მდგომარეობა - 1906.

საინტერესოა, რომ ქალთა ერთობებისა და მწერლების მიერ გამოქვეყნებულ ნაშრომების სათაურებში ორივე ცნება გამოიყენება, მაგრამ უფრო ხშირია „ქალი“ ან ქალის სახელი, რომელსაც მოთხრობა ეძღვნება.

წესდება ქუთაისის ქალთა სამეურნეო საზოგადოებისა „მრომა“ - 1904;  
 ანგარიში ქართველ ქალთა საქველმოქმედო საზოგადოებისა-1910;  
 კავკასიელ ქალთა საზოგადოება-1913;  
 ახვლედიანი დარია, ქართველი დედის სევდა-1914;  
 დარია ახვლედიანი, ქართველი ქალის მოვალეობა-1917;  
 გაბაშვილი ევატერინე, თინას ლეკური - 1913;  
 მგელაძე საფო, ლიანა ლორდია – 1928;  
 ევატერინე მესხი, ლიზა- 1926.

სოციალ-დემოკრატიული იდეების პოპულარულობის ზრდა და 1905 წლის რევოლუციური მოძრაობა დღის წესრიგში აყენებს პოლიტიკური თანასწორობის საკითხს. ამ გზაზე განუზომლად დიდია კატო მიქელაძის ღვაწლი. მის მიერ დაფუძნებული „ქალთა ინტერპარტიული კლუბი“ და გამოცემული გაზეთი „ხმა ქართველი ქალისა“ მთააგონებს და რაზმავს ქალებს, ვისაც საზოგადოებრივი საქმიანობის გამოცდილება აქვს. გაზეთის მოწინავე სტატიები სუფრაჟიზმის დასავლურ ისტორიას, სუფრაჟისტების ცხოვრებას და ამ იდეის სარგებელზე მოგვითხრობენ. გარდა ამისა, კატო მიქელაძე თარგმნის და გაზეთის ფურცლებზე აქვეყნებს ინგლისელი მილიტანტური მოძრაობის ისტორიასთან დაკავშირებულ სტატიებს, კრისტაბელ ჰანკჰურსტის ნაშრომს „სამინელი მტარვალობა“ და „ქალთა სოციალური და პოლიტიკური კავშირის“ დამფუძნებლის, ემელინ ჰანკჰურსტის მოგონებებს „ჩემი ცხოვრება“.

„ხმა ქართველი ქალისა“ აშუქებს ქალების ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ პრობლემებს მთელი საქართველოს მასშტაბით. ეხმიანება რუსეთში, კავკასიაში, ევროპასა და ამერიკაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებს.

ქალის პოლიტიკური მონაწილეობისა და კულტურული ჩაგვრის საკითხზე ფართო დებატი გამოიწვია კრისტაბელ ჰანკჰურსტის ნაშრომმა, სადაც ნათლად არის გაანალიზებული პოლიტიკური დაქვემდებარება, როგორც ეკონომიკური და სოციალური დისკრიმინაციის საფუძველი:

„ქალთა მორჩილება არის სამინელი უსამართლობა განმტკიცებული კანონის მიერ და შეტანილი ბრიტანიის კონსტიტუციაში. სრულიად უიმედოა ლოდინი სქესთა დამოკიდებულებების შეცვლისა, სანამ ქალები პოლიტიკურად მონები იქნებიან. გარდა სამწუხარო ზნეობრივი შედეგისა, ქალების მონობა იწვევს მფარველობას მამაკაცების გარყვნილებისა იმ კანონების ძალით, რომელიც დღეს იწერება მხოლოდ მამაკაცებისაგან“.  
 (ჰანკჰურსტი 1917).

პროსტიტუცია, როგორც სოციალური პრობლემა და მისი კულტურული ლეგიტიმაცია ეფუძნება ლატაკი, უუფლებო და პოლიტიკური სარბიელიდან გარიყული ქალის ხატს. მისი შენარჩუნება მამაკაცების ინტერესშია და მათ შორის კანონმდებელი მამაკაცების ინტერესში, რომლებიც ნაცვლად იმისა, რომ განსაჯონ და გააუქმონ „თეთრი მონობა“, იგონებენ ათასნაირ რეგულაციებს საკუთარი გარყვნილების უკვდავსაყოფად. მხოლოდ ქალების „მამაკაცურ წესრიგში“ შეღწევა და მისი დეკონსტრუქცია შეცვლის ამ სურათს და საფუძველს გამოაცლის მონა-ბატონის საუკუნეებით გამყარებულ ურთიერთობას.

ჰარიეტ ტელიორის და ჯონ სტიუარტ მილის მიერ მე-19 საუკუნის 60-იან წლებში წამოწყებული დებატი ეკონომიკური და პოლიტიკური უფლებების დაკავშირებისა, სწორედ ინგლისურმა სუფრაჟიზმმა გააგრძელა. ჰარიეტის „ქალთა განთავისუფლება“ (1851) და მილის „ქალის დაქვემდებარებულობა“ (1861) ინგლისში ამკვიდრებს აზრს, რომ ქალები დაიჩაგრებიან მანამ, სანამ ისინი დასაქმებისა და არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას არ მოიპოვებენ (გაფრინდაშვილი 2013).

მაგრამ საქართველოში იმდროინდელი პოლიტიკური პარტიების უმრავლესობისთვის „ქალთა საკითხი“ მხოლოდ კლასობრივი საკითხი იყო. სოციალ-დემოკრატი ქალები ეწინააღმდეგებოდნენ ქალების ბრძოლის ინტერპარტიულ ბუნებას და ამიტომაც უარყვეს კატო მიქელაძის წინადადება ისეთი გაერთიანების შექმნისა, სადაც სოციალ-დემოკრატები, თედერალისტები და უპარტიოები თანაბარ, 5-5 ქალს შეიყვანდნენ გამგეობაში. გარდა ამისა, მათ დაიწყეს „ინტერპარტიული ქალთა კლუბის წინააღმდეგ ბრძოლა“ საგაზეთო პასკვილებითა და საჯარო გამოსვლებით, რაზეც კატომ მხოლოდ ერთხელ უპასუხა:

„პარტიული ფანატი ქალები მოსვენებას არ გვაძლევენ, ილაშქრებენ როგორც ქუთაისში საერთო ქალთა პოლიტიკური კლუბის წინააღმდეგ, ისე ჩვენი გაზეთისა.

არავითარი სურვილი არ მქონდა მათთან პოლემიკისა, მაგრამ ჩვენი სიჩუმე სხვანაირათ რომ არ ახსნან, გადავწყვიტე ერთხელ და უკანასკნელათ ვაუწყო მათ ჩვენი პასუხი. გაზეთ „სოციალ-დემოკრატის“ N24 ნომერში მოთავსებულია წერილი ჩვენს წინააღმდეგ, ვინმე „ლ“-სი. როცა დედაცური თავმოყვარეობა ტანჯულია ქალთა უპიროვნო, დედღური ცხოვრებით, ის მამაკაცების არამკითხე ვეკილათ გამოდის. რას ჩადიხართ? დღეს როცა მამაკაცებთან ერთად ხელიხელ გაყრილი უნდა იბრძოდეთ, თქვენ კი გათიშვის გზას ადგიხართ და მათზე ილაშქრებთო. ჩვენ მოვასხენებთ ქალბატონს, რომ შესაძლოა ქალებმა მამაკაცებთან უპოდრუჩკოთ ვიაროთ და გაჭირვების დროს კი, როცა საამისო ზარი დაჰკრავს, თავი მოვიყაროთ, რადგან ჩვენც მამაკაცებში ვცხოვრობთ და ქალბატონიც.

რა შუამია აქ მამაკაცების, როგორც ასეთის სიძულვილი და მათზე ამხედრება? იცის კი ქალბატონმა რა ხდება ჩვენს ქვეყანაში, როგორც ქალაქებში, ისე სოფლად და რას განიცდიან არა მარტო ბურჟუა ქალები, არამედ თვით მშრომელი გლეხის ქალები? იცის, მაგრამ ქალების მწუხარებაზე თავს არ გაიცხელებს.

ჩვენ გამოყოფასკი არ ვკადაგობთ და ცალკე ქალების ქვეყანასკი არ ვაშენებთ, არამედ ჩვენი საერთო გაჭირვებისთვის ვირჯებით. ჩვენ მამაკაცებსკი არ ვებრძვით, ჩვენ ვებრძვით იმ უკუღმართს პირობებს, რომელშიც ვიზრდებით და ვცხოვრობთ და რომელიც ადამიანთა ჯიმიდან გამორიცხვას გვიკადის.

ჩვენი გაზეთი ნამდვილად სიბრალულით აღვსილია თქვენი უმეცრობისადმი, რომელსაც თქვენ პარტიის რეკლამის ქვეშ მალავთ და გულწრფელად გირჩევთ, სანამ ასეთ წერილებს მოჰყავადეთ, ჯერ დაფიქრდეთ. ამით ვათავებთ ჩვენ წერილს და ვაცხადებთ, რომ ჩვენ წყლის სანაყავათ არა გვცალია. რაც უნდა არ სწერონ ბატონებმა და ქალბატონებმა, ჩვენგან პასუხს ვერ მიიღებენ. გაზეთი „ხმაქართველი ქალისას ხელმძღვანელნი“ (მიქელაძე 1917).



ეს ბრძოლა ინგლისშიც და საქართველოშიც 1918 წელს დამთავრდა, როცა ქალებმა საარჩევნო ხმის უფლება მოიპოვეს. პირველ ქართულ პარლამენტში 130 დეპუტატს შორის 5 სოციალ-დემოკრატი ქალი მოხვდა. ორი მათგანი (ლიზა ნაკაშიძე, ანა სოლოლაშვილი) ბოლშევიკებმა დახვრიტეს, ელეონორა ტერ-ფარსეგოვა და მინადორა ტორომელიძე გადაასახლეს, ქრისტინე მარაშიძემ კი რამდენჯერმე დაპატიმრებისა და ძმის თავდებობით გათავისუფლების შემდეგ, თავი აკადემიურ საქმიანობას შეათვარა და გარდაცვალებამდე (1973) მეცნიერებას ემსახურა.

კატო მიქელაძეს ბრძოლაში მრავალი პარტიული ქალი თანაუგრძნობდა, მაგრამ ცხადია, სუფრაჟისტული იდეების დიდი ნაწილი მათთვის ისევე გაუგებარი იყო, როგორც მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ქალებისთვის. ამიტომაც ქალების ავტონომიური ერთობის და საკუთრივ ქალური პრობლემების პოლიტიკურ დღის წესრიგში დაყენებას ერჩივნათ მამაკაცურ ერთობებთან ალიანსი. ასეთ სტრატეგიაზე კი კატო ნერვულად რეაგირებდა. იგი არ იზიარებდა ქალების ალტერთოვანებას იმის გამო, რომ მწერალთა კავშირმა მათ ალმანახის გამოსაცემი ფული „გადმოუგდო“. როცა ისინი „უფროსი ძმებისთვის“ მაღლობის მიწერას გეგმავდნენ, კატო მათ დაუპირისპირდა, რადგან შეეძლო ამ ფეშქაშში ამოეცნო არა კუთვნილი/დამსახურებული წილი, არამედ - მოწყალება. ეს დადასტურდა კიდევ, როცა ალმანახის მეორე ნომრისთვის ქალებს ფული აღარ მისცეს და მათ საკუთარი ხარჯებით მოუხდათ საკუთარი შემოქმედების გამომშუურება. კატომ ამ გამოცემაში საკუთარი ნაშრომი არ დაბეჭდა და ეკატერინე გაბაშვილს მისწერა:

‘... მე ჩვენი ქალები საერთოთ ყველანი მიყვარს. ის პირნიც კი, რომელთანაც მე პირადათ უსიამოვნება მაქვს. მიუხედავთ ამისა, მე მათთან მუშაობა არ შემიძლია. არ შემიძლია მისთვის რომ, არც ერთი მათგანი არც გულისწვას და არც ინტერესს არ იჩენს ნახევარი კაცობრიობის ადამიანურ ღირსებისა და ცხოვრებისადმი.

ეს ჯგუფი ლაპარაკობს, რომ ის პოლიტიკის გარეშე სდგას და ემსახურება მხოლოდ წმინდა ხელოვნებას. და რომ ავიღო ეგ წმინდა მათი ხელოვნური ნაწარმოები, იქ სანუგემოს ქალთათვის ვერას დავინახავთ. ისევ ის ძველი დახავსებული გემოვნება, ისევ ის ბარბაროსული დამოკიდებულება სქესთა შორის და განცდები, რომელიც აგრე უხვათ არის სხვათა ნაწარმოებში. განა ხელოვნებაში არ შეიძლება გამოიხატოს ის, რაც გულით გწადია და რასაც ელტვი? მე მგონია, რომ ეს ძალიან ადვილი საქმეა როგორც პროზისთვის, ისე პოეზიისთვის. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ჩვენი ქალები ამაზე არცა ფიქრობენ. ჩვენი ქალები უფრო იმაზე ფიქრობენ, რომ **მამაკაცებს მოაწონონ** თავიანთი ნაწარმოები. ემინიათკრიტიკის, ემინიათ თვით მათი უარყოფითი აზრის. ასეთი მხდალი რაზმი ბრძოლისთვის არ გამოდგება. და მე არ მინდა გავერიო მათში მხოლოდ დისონანსის შესატანათ იმ დროს როცა ვიცი, საქმით ვერას გავხდები.

მანდ არც დაჯერება და არც პიროვნული პატივისცემა არ არსებობს. მაგენი იმასაც ვერ ამჩნევენ, თუ ჩემი სახელი რამდენათ ამინებთ და ზიზღსა ჰგვრის ქალთა უფლებების მოძულე მწერალს და არამწერალ **მამლებს**. ჩვენი ქალები ამ ვაჟბატონებს უფრო ანგარიშს უწევენ, ვიდრე მე. ამას მე ვხსნი მაგათი მოუმზადებლობით და ჩამორჩენილობით. მარტო ერთი უმიზნო ფაფხურით არაფერი გამოვა, თუ თავს მითი არ ვინუგეშებთ, რომ ტყუილათ ჯდომას ტყუილათ შრომა სჯობსო. თქვენი პატივისცემული, კატო მიქელაძე, 1 მარტი, 1926 წელი” (მიქელაძე 1926).

ბევრი მტერი გაუჩნდა კატო მიქელაძეს იმის გამოც, რომ იგი ღიად დაუპირისპირდა ქართველ სიმბოლისტებს, რომლებსაც „ეროტომანებს“ უწოდებდა: ქალის, როგორც ჰეტერას ან როგორც მეძავის ხატის დამკვიდრების პროპაგანდისტებს:

„...ორთავე ვეინინგერისტო კაპანელსა და რობაქიძეს არა რწამთ ქალში არც ნიჭი და არც რაიმე კეთილ ზნეობრივი თვისება, გარდა შვილოსნობისა, როსკიზობისა და მაჭანკლობისა. მათი აზრით, ქალი გაჩენილა, მხოლოდ სქესობრივი აქტის დასამტკიცებლად და სხვა არაფერი.

„ქალის სრულ უფლიან მოქალაქეთ აღიარება არის სიკვდილი კულტურისა. დაღუპვა სილამაზისა და პოეზიისა . . . მამაკაცი რაც უნდა მახინჯი იყოს, ის თავის დანიშნულებას გამართლებს სულიერ სფეროში მსოფლიო ცხოვრებაში. მაშინ, როდესაც ულამაზო ქალი არ წარმოადგენს საჭირო ელემენტს...“

ფრანგ კოკეტებში ზნეობრივად გარწვთნილს უკეთესი წარმოდგენა რომ ჰქონდა ქალზე გასაკვირიც იქნებოდა და რამდენად ქართული სულით ბრუნდებიან საზღვარგარედ გასული ჩვენი ჭაბუკები თავიანთ სამშობლოში, ამას დღევანდელი მათი კალამი გვამცნობს. მხოლოდ სასაცილო ის არის, რომ რამდენათაც ეროვნული სული მათში ჩამქრალია, იმდენათეც გადაგვარებული ელემენტები უფრო მეტად პატრიოტობენ...“ (მიქელაძე 1917).

თანასწორ უფლებიანობის იდეის მოწინააღმდეგეთა აზრებთან ერთად, კატოს აღამფოთებდნენ ქალი ავტორები, რომელთაც თავიანთი „მგრძნობიარე სხეულები“ სიმბოლისტი პოეტების და მწერლების ჟურნალ-გაზეთებში „გამოაქვეყნეს“ და ამით კავიტულანტურ ალიანსში შევიდნენ მათთან. აქ მოვიტან ელენე დარიანის დანიანთარიშვილის ლექსებს:

„ალერსი მინდა ფეხშიშველა  
 კოცნები  
 ოცნება ცხელი  
 მე შენმა სახემ ვერ მიშველა.  
 იწვის სამხრეთული ვნება  
 მტევნებით  
 მკრთალია ხელები და ჩემი ტანის სითბო.  
 დახურულ თვალების სიტბო.  
 აუზი სიყვარულის რთველი...“ (თარიშვილი 1924)

„მარგალიტები მოვიხვიე ყელზე სამწყება,  
 მარგალიტები, იაგუნდები...  
 არ შემიძლია შენი სახის გადავიწყება!  
 არ დაბრუნდები?  
 მაგიჟებს სითბო, ვერ ვიგუე ფარჩის საბანი,  
 ჩემს ოთახს ავსებს შენი ლანდები.  
 სანატრელია ყველასათვის დღეს ჩემი ტანი,  
 ნუ გვიანდები...“ (დარიანი 1916).

ცხადია, ამ კარგი ლექსების სუფრაჟისტულ-მილიტანტური ანუ ფემინისტური წავითხვა მეოცე საუკუნის 10-20-იან წლებში ბევრს არ შეეძლო. კატოკი ხედავდა ქალების ეროტიზაციის ხათვანგს ისევე, როგორც თანამედროვე ფემინიზმი ხედავს იმ საფრთხეს, რომელიც სხეულის კომერციალიზაციამ მოიტანა.

1929 წელს კატო მიქელაძე მწერალთა კავშირიდან გარიცხეს. ცხოვრების ბოლო წლების ცენტრალურ საარქივო სამმართველოში მსახურობდა და 1942 წელს უკიდურეს გაჭირვებაში გარდაიცვალა. ვაკის სასათვლაოდლე იგი მეგობრებმა: მარიამ გარიყულმა, ანდრო თევზაძემ, ირინე და ნიკოლო იუშკოვებმა მიაცილეს. ალბათ, სიცოცხლის ბოლოს ბევრს ფიქრობდა განვლილ წლებზე და იმაზე, როგორ გაუსწორდა ბოლშევიკური/კომუნისტური რეჟიმი ყველას, მის თანამოაზრეებსაც და მოწინააღმდეგეებსაც. აქედან გამომდინარე, ალბათ, ხვდებოდა, რომ ტოტალიტარიზმი თუ არ დაამარცხე, შეუძლებელია გათავისუფლდე პიროვნულად და პოლიტიკურად. ამას ამბობს სწორედ მისი „**ზღაპარი ბოლშევიკებზე და მენშევიკებზე**“, სადაც ეს ორი მოწინააღმდეგე ჯალათმა ტყეში დასასჯელად წაიყვანა. ბოლშევიკი გრძელ თოვზე უნდა ჩამოეხრჩო, ხოლო მენშევიკი - მოვლზე. გზაში ისინი კვლავ ლენინის და პლენანოვის იდეებზე კამათობენ. როცა მათი სიცოცხლის შესათვლავს ცოტა ხანი ჩაეძინა და მიხვდნენ, რომ ახლა შეიძლებოდა მისი განადგურება, ახლა იმაზე დაიწყეს კამათი, თუ რომელი თოვით ჩამოეხრჩოთიგი. ამასობაში ჯალათმა გაიღვიძა და ორივეს დანაპირები აუსრულა. უბრალოდ თოვები აერია. ასეთ დღეში ჩავარდა სწორედ საქართველო და ამ ზღაპრის ავტორს შეუძლებელია ეს არ დაენახა. თუმცა, ის ქარიშხალი, რომელიც მან და მისმა თანამოაზრე ქალებმა დაატრიალეს, აუცილებლად გაგვახსენებს ჰელენ სიქსუს ტესტს „მედუზას ხარხარი“:

„ქალმა უნდა დაწეროს საკუთარი თავი: უნდა დაწეროს ქალების შესახებ და მოიზიდოს ქალები წერის პროცესში, საიდანაც ისინი განდევნილები იყვნენ.. ქალმა უნდა ჩადოს საკუთარი თავი ტექსტში - როგორც არსებულ სამყაროში და ადამიანურ ისტორიაში...

...როცა საკუთარი კულტურისა და საზოგადოების მიერ „რეპრესირებული“ დაბრუნდებიან, ეს იქნება აბსოლუტურად დამანგრეველი, დამატყვევებელი, ძალმოსილი, აქამდე უცნობი დაბრუნება, რომელიც თავისი ძალით საშინელ წნეხს უტოლდება. რადგან, როცა ფალიურული ერა დასრულდება, ქალები ან ანნიჰილირებული იქნებიან ან აღმოცენდებიან როგორც ველური თეთრი ცეცხლის ალი. მთელი თავიანთი ისტორიის მანძილზე მდუმარენი, ისინი ცხოვრობდნენ ოცნებებში, სხეულებში (თუნდაც დამუნჯებულებში), სიჩუმეში, უხმოპროტესტში...“ (სიქსუ 1997).

## დასკვნა

ქართველი ქალების მიერ კულტურული და პოლიტიკური რეპრესიების პირობებში განვლილი გზა აჩვენებს, რომ ეს არის ერთდროულად ან მონაცვლეობით მოცახცახე, მებრძოლი სხეულების თვითგამოხატვისა და თვითდგენის გზა. ეს არის თანამედროვე ქალების შთამაგონებელი და ოპტიმისტური გზა, რადგან რეპრესია ქალების, მათი ახლობლების, მეგობრების ფიზიკური განადგურებით ბოლომდე ვერ იმორჩილებს და ვერკლავს ქალებისა და „ქალურის“ შესახებ მეხსიერებას. როცა წაკითხულია არა მარტო ქალების ცხოვრების და შემოქმედების შესახებ სხვების მიერ დაწერილი, არამედ ისიც, თუ რას წერენ თავად ქალები ქალების შესახებ, მაშინ ნებისმიერი ალუზია მათ მორჩილებაზე და სისუსტეზე ილუზიად იქცევა. ამ პროცესის შედეგად ჩვენ უკვე გვაქვს არამხოლოდ მარცხისა და რეპრესიის ისტორია, არამედ - გამარჯვებისა და რეზისტენციისაც. ქალების მიერ დაწერილი ნაწარმოებები, წერილები და ხელნაწერები შესაძლებელს ხდიდა ბოლშევიკური/კომუნისტური რეჟიმის პირობებშიც და შესაძლებელს ხდის 21-ე საუკუნეშიც ხელახლა დავწეროთ, გამოვთქვათ და მომავალს გადავცეთ ქალების ეს ისტორია/თავგადასავალი.

ბიბლიოგრაფია

აზიანი, ნატალია. 1936. პიესები, თბილისი: ფედერაცია

აზიანი, ნატალია. 2001. მოგონებები, ფელეტონები, ლექსები, 91-94. თბილისი: მერანი

აზიანი, ნატალია. 27 დეკემბერი, 1934. „წერილი საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის პრეზიდიუმს“, საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირი, საიდუმლო, ფონდი N8, ანაწერი 2, 1921-1965, დოკუმენტი N18, გვ: 3

გაბაშვილი, ვატიკინე. 14 აგვისტო, 1933. „წერილი ნინო ტყემელაშვილს“, ფონდი N134, ხელნაწერი N 17051. გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმის არქივი, თბილისი.

გარიყული, მარიამ. 1919. „წერილი ვატიკინე გაბაშვილს“. ფონდი N05588, ხელნაწერი N 17205. გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმის არქივი, თბილისი.

გარიყული, მარიამ. 1968. თხზულებანი, ტომი 2. თბილისი: საბჭოთა საქართველო

გაფრინდაშვილი, ლელა. 2013. „ქალის უფლებები: მოძრაობა ნაპირიდან ცენტრისაკენ“, წიგნში ვის ემინია ფემინიზმის საქართველოში?, 27-53. ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთკავკასიის რეგიონული ბიურო. თბილისი

დარიანი, ელენე. 1916. „დახილი“, ემბაის მათრახი, N12, გვ 8

ესავია, ლეო. 7 აპრილი, 1939. წერილი „საუდს“, საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი, კოტე ფოცხვერაშვილის არქივი.

თარიშვილი, ნინო. 1924. „უსათაურო“, ბარიკადი, N1, გვ:3

მიქელაძე, ვატო. 1917. „თანასწორობასქესთაწინაშეკანონისა“, ხმაქართველიქალისა, N33, გვ: 1

მიქელაძე, ვატო. 1917. ვასუხისექტანტქალებს, ხმაქართველიქალისა, N4, გვ:2-3

მიქელაძე, ვატო. 1926. „წერილი ვატიკინე გაბაშვილს“. ხელნაწერი N 17038. გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმის არქივი, თბილისი.

ნაი, ანდრეა. 2007. „გველის სისინი: ფრანგული ფემინიზმი და ენის ფილოსოფია“. წიგნში გენდერი, კულტურა, თანამედროვეობა, რედ. ლელა გაფრინდაშვილი, 75-93. თბილისი: გამომცემლობა „დობერა“

პანჭურსტი, კრისტაბელ. 1917. „საზარელი მტარვალობა“, ხმა ქართველი ქალისა, N8, გვ:2

ფონდი N8, სრულიად საქართველოს მწერალთა ფედერაციის კომისიის სხდომის ოქმი, საქართველოს სსრ ლიტერატურისა და ხელოვნების ცენტრალური სახელმწიფო არქივი, საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ფონდი, ანაწერი 2. გვ: 1-45

Cixous, Helene. 1997. „The Laugh of the Medusa“, in *Feminisms: an Anthology of Literary Theory and Criticism*, რედაქტორი. By Robyn R. Waehol and Diane Price Herndl (New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, ), pp. 345-62.

წერეთელი, ვარინვა. 3 იანვარი, 1939. „წერილი ს.ს.ს. რესპუბლიკის კომისარს“, საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმის არქივი.

ჭავჭავაძე, ილია. 1928. პრესა, პოლემიკა, ფელეტონები, ტომი IX, 243-246. ტფილისი: ქართული წიგნი

## სქოლიო

- 1 საქართველოს მწერალთა კავშირის შესახებ ინფორმაცია იხილეთ <https://ka.wikipedia.org>
- 2 ქართველი მწერალი და განმანათლებელი ქალების შესახებ ინფორმაციის მოძიება შეგიძლიათ კავშირის „ქალების ინიციატივა თანასწორობისათვის“ მიერ შექმნილ ვებგვერდზე <http://nateba.net> და ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის საიტზე <http://www.feminism-boell.org> ასევე ტექსტში შეხვდებით საბჭოთა პერიოდის მკვლევარ ქალებსაც.
- 3 მარო მაყაშვილი (1902-1921) საქართველოში კარგად ცნობილი მწერალი ქალის, ეკატერინე თარხნიშვილი-გაბაშვილისთვის (1851-1938) შვილიშვილია. ეკატერინეს ქალიშვილი, თამარ გაბაშვილი პოეტ კოტე მაყაშვილის მეუღლე იყო. 1921 წელს მარო თბილისის უნივერსიტეტის, სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის სტუდენტი იყო. საქართველოს ოკუპაციის საფრთხის გაჩენისთანავე იგი „წითელ ჯვარის“ სანიტარული რაზმის წევრი გახდა და ქართველ იუნკრებთან ერთად დაიღუპა. 2015 წელიდან მარო მაყაშვილი საქართველოს ეროვნული გმირია და პირველი ქალია, ვისაც ეს წოდება მიენიჭა.
- 4 ლიდია მეგრელიძე „1915-1917“ წლებში სამეცნიერო, სალიტერატურო და საპოლიტიკო ჟურნალებში „ცხოვრება“ და „კვალი“ აქვეყნებს სტატიებს ქალთა სოციალურ საკითხებზე და თანასწორობისათვის ბრძოლებზე. ამ დროს ქართულად უკვე თარგმნილია ავგუსტ ბუბელის „დედაჰაცი და სოციალიზმი“, კლარა ცეტკინის „დედაჰაცი და მისი ეკონომიკური მდგომარეობა“, რამაც მრავალი ქალი შთააგონა. ანა ხახუტაშვილი 1905 წლის რევოლუციის კარიშხალ გამოვლილი მწერალია და 1930-იანი წლებისთვის მრავალი მოთხრობა და ლექსი აქვს გამოქვეყნებული. ლიდია და ანა, სხვა ქალებთან ერთად, ასევე „ქართველ მწერალ ქალთა სამხატვრო-სალიტერატურო ალმანახის“ რედკოლეგიის წევრები და ავტორებიც არიან.
- 5 ვარინკა წერეთლის შემოქმედების და „სულიკოს“ შესახებ ლელა გაფინდაშვილის სტატია იხილეთ მის ბლოგზე <http://lelag.blogspot.com/2009/11/varenka.html>
- 6 ნატალია აზიანის ბიოგრაფია იხილეთ: <http://nateba.net/biographies/15-aziani> )